

4
ТРИЗЕНЬНИК: REVUE HEBDOMADAIRE: TRIDENT
UKRAINIENNE

Число 8 (216) рік вид. VI. 23 лютого 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 23 лютого 1930 р.

Свого часу московські большевики, збройною силою підбиваючи під себе Україну, мусіли проте на весь світ проголосувати, що вони несуть завойованому краєві свободу. Не раз пишно прокламували вони необмежену самостійність совітської української республіки. Завначено і стверджено ту самостійність і урочистими фразами совітської конституції.

Та ота штучно розмальована червоними майстрами вівіска незалежності нікого обдурити не могла.

Наші читачі знають структуру внутрішню совітського союзу, пам'ятають вони ті особливості совітської конституції, які з самостійної на папері республіки простісенським побитом роблять в дійсності поневолену колонію. «Самостійна держава», яка не має своєї власної закордонної політики, фінансів, війська, яка не може розпоряджатися по своєму своїми шляхами сполучення, поштою й телеграфом, промисловістю й торгівлею: керування всіми тими царинами життя державного знаходиться в руках союзних комісаріятів у Москві.

Недавнім установленням загально-союзного комісаріату хліборобства червоні централісти, достойні нащадки і спадкоємці білих, наклали свою мертву руку і на найжиттєвішу галузь господарства України: сільське хазяйство, загрожуючи йому цілковитою руїною.

«Самостійності» совітської України завдано ще одного болючого удару. Та на тому не кінець. Апетити московських імперіялістів не обмежені.

Ось яку звістку подає цими днями «Le Temps».

«Централізаційна тенденція, яка привела вже кілька тижнів тому до створення єдиного федерального комісаріату хліборобства, виявляється далі через близьке заснування ще двох федеральних комісаріатів: внутрішніх справ і народної освіти. Місцева адміністрація надалі збереже тільки право догляду за початковими школами. Через ці зміни правительствена система Леніна, яка рахувалася з краєвими різними, надщерблюється все більше й більше і поворот до звичок централістичних Росії ще з-перед 1917 року підкреслюється ще сильніше».

Отже за скасуванням окремого комісаріату хліборобства на Україні черга припадає тепер на два нові: внутрішніх справ і освіти.

Що ж зостається ще в руках «уряду самостійної республіки»?

Початкові школи? Та й чи надовго?

Окупанти, захопивши в свої руки керування всіми життєвими нервами країни, наклавши свою тяжку лапу на все її господарство, пригнітивши і виснаживши селянство, тероризувавши арештами, переслідуннями й карами інтелігенцію, підступом зруйнувавши національну церкву не знають упину в своїх коверзуваннях та знуцаннях над поневоленою землею. Спіраючися на оружні загони ГПУ і червону окупаційну армію, вони зовсім розперезалися і зухвало в нівець повертають навіть ту бліду тіль державности України, яка ще за союзною конституцією чомусь забарилася на світі.

Комедії «самостійности» совітської України надходить кінець.

Вона й краще: принаймні позиції і так ясні, стають ще яснішими.

Справа Кутепова далеко виходить по-за межі карної хроніки злочинів, що на них таке багате велике місто і що їх такими незрівняними майстрами являються чекісти. По-за тією всією таємницею, що обгортає ще й сьогодні зникнення привідці російських емігрантських військових об'єднань, ясно одно: це діло рук тієї страшної і могутньої організації, що зветься ГПУ і що однаково себе добре почуває і в Москві, і в Парижі. Саме те, що ця злодійська банда з таким нахабством і такою зухвалістю серед Божого дня виявила свою діяльність кримінальну в столиці світу дало привід пресі згадати ті численні переступи і злочини, яких і по сей день кр'яві сліди, що ведуть до Москви, залишилися по всій Європі.

Серед тих нелюдських злочинів найстрашніший — це убивство блаженної пам'яті Головного Отамана, що його свого часу найманою рукою доконала у Парижі Москва.

За надзвичайно несприятливої для нас загально-політичної кон'юнк-

тури, слідство судове старанно уникало тоді, не зважаючи на всі намагання цивільної сторони, усіх тих слідів, які призводили до викриття спільників злочину, які дозволяли по ниточці добратися до самого клубка. Непереможні перепони ставали що-разу на тому шляху, який мав привести до викриття справжніх ініціаторів цього страшного злочину. В наших намаганнях відкрити істину ми зустрічалися з глибоким незрозумінням, з холодною байдужістю європейського громадянства, яке, виховане в певних вікових культурних традиціях, впрост нездатне було тоді зрозуміти ті способи, до яких беруться в боротьбі за своє існування вороги наші і всього людства.

І от сьогодні та атмосфера, яку створило останнє зухває порушення агентами Чека загально-прийнятих норм права, одкриває подвійні обрії.

По-перше, це дає змогу знову привернути увагу до справжніх привідців і винуватців злочину на рю Расін, агентів червоної Москви, ворогів наших і, всього культурного світу.

По-друге, це сприяє виясненню справжнього обличчя руйнуючої праці 3-го Інтернаціоналу, що під покриттям дипломатичної недоторкальности, провадиться по різних державах, їм же на шкоду.

Ми певні, що викриття справжньої ролі міжнародних бандитів і паліїв призведе нарешті до зрозуміння всіма тієї небезпеки, як уявляє всьому світові сучасна Москва.

Революційна Українська Партія

(3 нагоди 30-ліття її засновання).

Цього року 11 лютого українське громадянство обходило ювілейну річницю—тридцять літ з дня засновання першої революційної партії на Наддніпрянській Україні, яку її основоположники на сходинах у Харькові (29 січня ст. ст., 11 лютого н. ст.) назвали: Революційна Українська Партія. Основоположниками її були студенти: Антонович Дм., Камінський Бон., Мацієвич Л. та Русов Михайло, але вже через тиждень до них приєдналися: Колард Юр., Коваленко Ол-др. Мартос Б. та Дм. Познанський.

Ця невелика група студентської молоді, молоді повної ентузіязму та національної свідомости, зуміла своєю енергією створити партію, що відіграла визначну роль в боротьбі за національне визволення України.

Значіння РУП полягає не лише в тих гаслах, що вона поставила та в тій роботі, яку вона перевела, а ще й в тому, що вона притягла до себе численну молодь та виховала в своїх лавах багато видатних наших діячів, чії імена й праця у нас перед очима.

Назовемо в першу чергу бл. пам'яті С. Петлюру, якого доля висунула на роль Вождя в нашій кривавій і жакливій боротьбі. З її рядів

вийшли: П. Андрієвський, В. Винниченко, М. Вороний, Д. Дорошенко, В. Дорошенко, Д. Донцов, А. Жук, А. Лівницький, І. Мазепа, Б. Матюшенко, М. Меленівський, О. Мицюк, О. Олесь, М. Порш, В. Садовський, О. Скоропис-Йолтухівський, В. Степанківський, С. Черкасенко, В. Чехівський, М. Шадлун. Обмежуємося цими іменами, бо реєстр живих і нині і померлих був би занадто довгий. В її рядах перебували й Леся Українка, М. Коцюбинський, І. Стешенко і багато багато інших наших патріотів. Можна без перебільшення сказати, що майже вся тодішня молодь, яка працювала віддано для національного визволення, так чи інакше була зв'язана з Р.У.П.

Сьогодні не всі ці люде стоять на однакових позиціях: одні пішли до комуністів, а другі до гетьманців. Але в ті давні часи всі вони були спаяні одною думкою — визволення рідного краю з-під московської неволі.

Нині Р.У.П. не існує, тай проіснувала вона лише 5 років, бо вже в 1905 р. перетворилась в Укр. Соціал-Демократичну Робітничу Партію, що існує й буде існувати далі.

І всеж, хоч дата 11 лютого і є датою народження партії, сьогодні неіснуючої, але ця дата є датою знаменною. Ювілей Р.У.П. — це ювілей цілого покоління, як каже В. Дорошенко, котрому ще так недавно, в бурхливих роках розвалу російської імперії довелося вести передв боротьбі за визволення рідного краю.*)

В короткій журнальній статті годі переповісти всю історію Р.У.П. і ми спинемося лише на головних моментах її життя та праці.

З'ясовуючи причини її виникнення, мусимо сказати пару слів про той стан, що був на Україні в кінці XIX ст.

Вся друга половина XIX ст. після Кирило-Методієвського Братства, що мало певну політичну програму, пройшла під знаком роботи культурницької, легальної, при цілковитій аполітичності. Не дивлячись на це, Москва душила своєю важкою рукою всякий прояв національного життя, бо вона знала ліпше від самих українців історію пригноблення України й свідомо стримувала її розвиток. Кульмінаційним пунктом такого гніту був закон 1876 року.

Та все ж дзерно волі, посіяне Шевченком, давало свої парости, а Драгоманів з його радикалізмом та політичне життя в Галичині падали добрим насінням на молоді українські серця.

По вищих школах, тай середніх, вже в 90-х роках існували українські громади, і в них витворювався той національний фермент, з якого рождалась національна свідомість. Нелегальні відозви й брошури в Галичині пробуджували думки про самостійну Україну. А праця російських революційних партій, до яких ішло багато й української молоді, витворювала революційний настрій серед молоді цілої тодішньої Росії.

Слова нашого другого великого поета Франка (з відозви, поширеної й на Україні), в яких він закликав до нелегальної роботи та висловлював жаль, що багато українців йде в російські революційні лави без

*) На цім місці ми висловлюємо подяку ветеранові Р.У.П. — Володимирові Дорошенкові, працями якого ми в великій мірі скористувалися для цієї статті. — І. Р.

Виданс Р. У. П. — Ч. 1.

Самостійна * * Україна

ПРОМОВА

Ціна 20 сот.

ЛЬВІВ 1900

Видає Е. Косевич

3 „Друкарш Удільної“ ул. Лядого ч. 8

Перша книжка Р.У.П.
(З Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі)

видимої користи для України, справили величезне вражіння. Франко казав: «Сором українській інтелігенції, сором особливо молодому поколінню, коли воно не віднайде шляху до народу, не покладе основи для того, щоб Україну зробити політичною силою».

Молодь, що прагнула активної роботи й не задовольнялася культурництвом та етнографізмом, підхопила цей заклик. На свої нерозв'язані питання, свої сумніви, на всі свої заходи до відшукування шляхів — молодь сама собі дала відповідь, відповідь просту й ясну: треба мати свою, українську, незалежну від росіян, революційну партію. І це рішення було прийнято в Харькові 11 лютого 1900 року. Від нині це вже історична дата, коли нове покоління взяло в свої руки боротьбу за визволення рідного краю.

Що ж сказала Р.У.П по своїм народженню? Яке гасло пролунало по цілій українській землі? Яку роботу перевела Р.У.П. для осягнення своїх завдань та чи йшла вона рівним, неухильним шляхом?

Заклавши партію, творці її ще не мали певної ясної програми. І вони звертаються за начерком її до молодого адвоката (нині покійного) Ми-

коли Міхновського, вже тоді чоловіка яскравих політичних поглядів, який українське питання ставив різко і ясно: «Україна для Українців».

Цю програму Міхновський подав в промові, виголошеній ним в Полтаві на таємному Шевченківському святі 3 березня н. ст. В цій промові він закликав до «необхідности збройної революційної боротьби за права українського народу». А в Харькові на такому-ж святі 10 березня він виголосив промову на тему: Самостійна Україна. Ця промова, прийнята молоддю з надзвичайним ентузіазмом, і була невдовзі по святі видана у Львові, як першка книжечка Р.У.П. Ставлячи як ідеал: «Одну, єдину нероздільну, вільну, самостійну Україну від Карпатів аж по Кавказ», автор «Самостійної України», а з ним і Р.У.П. першим ступнем вважали «привернення прав, визначених конституцією 1654 року, з розширенням її впливу на цілу територію українського народу Росії.» «Нас горстка — читаємо ми там, — але ми сильні нашою любов'ю до України. Нас мало, але голос наш лунатиме скрізь. Усі, хто на цій Україні не за нас, той проти нас. Україна для Українців! Вперед, бо нам ні на кого надіятись і нічого озиратися назал!» Нема чого говорити, що ці слова ударили по слухачам, мов блискавка.

Поставивши таке величне й яскраве гасло, Р.У.П. зразу-ж завоювала загальні симпатії серед української молоді та розворушила й старе громадянство, подавши животворного оптимізму та енергії.

Пристало до Р.У.П. багато української молоді найрізніших напрямків, настроєних революційно, від радикал-націоналістичних до соціалістичних. Стали разом всі, що не задовольнялися мирною культурницькою роботою. У всіх них було одне бажання — йти до народу, на село, яке одно заховало свій національний характер, та яке відчувало на собі економічний гніт і визиск. І Р.У.П. розвинула живу й енергійну роботу серед селянства. Перші розрухи на Полтавщині р. 1901-2 зв'язані з її іменем. Книжечки, відозви роблять її дуже популярною на Україні. Простота мови, ясність викладу думок, теми, які так боліли селянам, — все це в короткім часі спричинилося до того, що за рік-два не було села, особливо на Лівобережжі, де б не чули про Р.У.П. та про ті гасла, які вона кидала в українські маси. По всіх більших містах повстають комітети Р.У.П., так звані «Вільні Громади Р.У.П.» Особливою діяльністю відзначилися Вільні Громади: Полтавська, Прилуцька, Харьківська, Чернігівська й Кубанська. Впливи Р.У.П. поширюються й на Галичину, і там в ряди її вступають В. Сімович, Л. Когут та інші. Починається гарячкова видавнича діяльність. В Чернівцях починає виходити «Гасло» — 27 ч., потім «Селянин» — 34 ч., «Добра Новина», «Праця». — Заснуються серії видань агітаційних, появляється: Бібліотека Історична, Політична, Б-ка «Гасла», «Селянина» і т. и. Україна засипається відозвами, метеликами, над виданням яких працюють не лише закордоном, а й на Україні. Появляються по-тайні друкарні, видання гектографічні й рукописні. Цілі брошури, як «Самостійна Україна», «Дядько Дмитро» й інші видаються на гектографі, — і все це йде в народ, на українське село.

Під цим оглядом значіння Р.У.П. для українського руху було колосальне. Ні одна з організацій до того не розвинула такої діяльності і

не одна з російських революційних партій не придбала стільки симпатій та довір'я й признання.

Була це величезна заслуга Р.У.П. не лише для революційного руху, а й для загально-національного й культурного. Такі особи, як пок. Є. Чикаленко часом підтримували її матеріально, а вже нема-що говорити про таких РУП-істів, як Д. Антонович, Меленівський, М. Русов.

Заслуга Р.У.П. велика ще й в тому, що вона виховала людей відважних і рішучих, бо праця й приналежність до Р.У.П. каралися жорстоко: членів Р.У.П. обвинувачували в намаганні відірвати одну частину імперії від другої і за це була одна кара — каторга кількарічна й заслання. Та все ж ідея, якій вони себе віддали, була сильнішим імперативом, і членів РУП не меншало, а все більшало. А по-за-тим всім Р.У.П. спинила масову дезерцію української інтелігенції в московський революційний табір. Україна дістає згодом багато молодчих, випробованих робітників на різних полях народнього життя, що повели її шляхом незалежності.

Тут до речі буде згадати й тих членів Р.У.П. (Скоропис-Йолтухівський, Андрій Жук, Меленівський, Степанківський), що гідчас війни 1914-18 р. р. заложили «Союз Визволення України», який перевів так важну й колосальну роботу серед наших людей полонених в Німеччині й Австрії і виховав там багато військових відданих людей.

Р.У.П. не дожила до наших часів, але вона перетворилась в Українську Соціал-Демократичну партію, яка хоч з часом і відкинула гасло самостійности України, замінивши його вимогою федеративної республіки з повною автономією відповідно історичній і національній ріжниці земель, та всеж національні настрої в ній були сильні, що ми всі побачили в роки нашої визвольної боротьби. А сьогодні можна сказати, що всі українські соціал-демократи є такими самостійниками єдиної неподільної України, як то було зазначено в першій брошурі Р.У.П.

І коли ми кинемо оком в нашу історію, то побачимо, що від Богдана початок кожного століття відзначено оживленням боротьби за самостійну Україну, яким вона відповідає на московське поневолення. Після Хмельниччини і, як її антитези, приєднання до Москви — Мазепа, боротьба українських державників з Петром, Полтавська катастрофа, перша масова еміграція, діяльність Орлика за кордоном.

На посилення московського нагніту у 18 віці, скасування гетьманщини й руйнування Січі маємо відповідь — повторний ісход січовиків до Туреччини, і далі на початку 19-го віку, — заходи української лівобережної шляхти, самостійницькі прямування українського масонства, Кирило-Методієвське братство.

Страшна реакція другої половини 19-го віку, що вершка свого досягла в законі 1876 року, часи депресії кінця минулого віку, Драгоманів на еміграції—ведуть за собою відродження національно-політичне в 20-му віці—Р.У.П. його сміливі гасла і праця молоді революційна, робота старшого покоління Г.У.П. і організація сил і нарешті — відновлення української державности та оружна визвольна боротьба. Проголошення самостійности України це найвищий гребінь розбурханого українського моря народнього.

Револуційна Українська Партія в значній мірі спричинилася до того, що цей гребінь і ця боротьба була найзавзятішою. Весь український народ на всіх землях повстав до боротьби. Хай же це буде запорукою — бо ще живі старі борці, — що Україні не треба буде чекати початку нового століття для останньої й рішучої боротьби й очікуваної нами перемоги.

Іван Рудичів.

На Соловках *)

Від океану срібним пасмом на 400 кілометрів тягнеться на південь Біле море, по якому розсипано кілька островів. В старі часи на островах тих, так званих «Соловках», збудований був монастир, куди засилялися ченці за різні провини.

І от більшовиками на тих островах було закладено концентраційний табор, який існував з 1924 року, але багато мешканців в собі не утримував. З весни 1928 року щодня без перерви зо всіх тюрем України, Кубані та Дону почали до Соловків прибувати засуджені на різні терміни кари, а разом з цим на волі почалася «ізоляція» небезпечного елемента, який по розрахункам влади є чи може бути небезпечним. Всі ті, що були під судом і слідством, бувши старі царські службовці, поліцаї, старшини царського, гетьманського й петлюрівського війська, мешканці, що мали маєтки відібрані владою, торговці, та ті з селян, які на смілилися висловитися проти влади, всі поступово заарештовувалися та відправлялися на заслання.

Кара відзначається не менше як на три роки, по відбуттю яких, коли уряд знаходить, що засланець ще може бути шкідливим, подвоюють іще на три.

До Соловків надсилаються, окрім таких, які мають визначену кару 5, 8, 10 років, ще без визначення кари; такий засланець може пробути на заслання багатьох років і звільняється лише в тих випадках, коли цілком загубить здатність до праці й життя.

По відбуттю кари в заслання на Соловках, справа засланого надсилається до Москви до начальника спеціального відділу при ГПУ Гліба Бокото, котрий призначає справу на розгляд в колегію, яка складається з 3-х чоловік. При розгляді справи визначається, куди надіслати засланиця на дальніше мешкання. Засланців, відбувших кару, більшістю надсилається на Урал і в Сибір, як вільних засланців, де вони відбувають визначену дальніше кару в 5 чи більше років.

Від великої кількості мешканців в таборах справи розглядаються дуже помало, так що засланці по відбуттю кари продовжують сидіти на протязі 6 місяців, року, а той більше. Випадки звільнення з Соловків

*) Диви «Тризуб» — ч. 5 (213) — «По світських тюрмах».

дуже рідкі, поскільки рідкі випадки, що засланець здужає відбути кару і не загине раніше.

В самий короткий термін на самих островах не вистачало для засланців ні місяця, ні робіт, через що був відкритий, на березі моря, недалеко від м. Кемі «І-ий відділ табору» чи, як він звався, Кемський пересильний пункт. В тому ж таки 1928 році були збудовані табори: в околицях Архангельська, на північному Уралі, «Вішерський табор», на річці Печорі «Усть-Сисольський», за Байкалом на річці Лені «Забайкальський» і на весні 30 року буде будуватися табор в Туркестані в «Голодному Степу». Всі ці табори по своїм кліматичним умовам та структурою ні чим не відрізняються від Соловецького.

Всі табори носять одну назву «СЛОН»—«соловецькі лагерья особого призначення» і керуються установою, яка зветься «Спецотделом», це при московським Політичним Управлінню.

У кожного прибулого до Соловецького табору засланця складається вражіння з першого дня, що табор це є таке місце, звідкіль більшість засланців не вертається, і це так є в дійсності.

В 1928 році до Соловецького табору на Мурмані було надіслано за літо (заслання провадиться лише влітку) 42.000 чол. і вже на весну 1929 р. їх залишилося тільки, 19.000 з них 2.400 жінок. З весни 1929 р. Кемський пересильний пункт поповняється і перепускає через свої дроти новий кадр засланців в кількості 39.000, чол. Весь склад засланців на Соловках складається в національнім відношенню так: українців — 53 відс., (з них кримінальних злочинців — 23 відс., а останні політичн), кубанців, донців та уральців — 25 відс., кавказців та туркестанців — 12 відс. і росіян та ин. 10 відс. Отже ці цифри самі за себе кажуть, до чого скерова. на карна політика совітів.

На ряду з засланням до Соловків, того ж таки року, по відомостям в листів, було надіслано до Архангельського табору 190 вагонів (вагон вміщує в середньому від 70 до 90 чол.), до Вішери — 174 вагони, до Усть-Сисольська — 98 вагонів, відносно Забайкалля відомостей не маю.

Вся ця величезна кількість людей, без ріжниці, що-року ковтається лісами північного краю, і ніхто не знатиме їх гіркої долі. ГПУ, як вірний пес стоїть на сторожі охорони таємниці і глибоко ховає кінці своїх нових застінків, і всіх тих, хто насмівився лише сказати про Соловки, чекає життя в Соловках.

Як я вже вище торкнувся, клімат по всьому Мурманському краю, завдяки географичному положенню, надзвичайно вогкий. І влітку, і зимою поскільки разів на день йде дощ та сніг, які не маючи стоку, наповнюють мочарі та багна новими запасами води.

В перших числах лютого місяця, за два з половиною місяці зими вперше сходить на хвилину сонце і зно у ховається за обрій і що далі, то більше триває на небі, а в червні місяці сходить в останній раз і залишається, блукаючи по небу, ціле літо. Літо триває найбільше до серпня місяця, починаючи з червня. В теплі дні багна парують і розносять в повітря гнилі пахощі смердячих болот. Величезна кількість комах і мошкари хмарами літають в повітрі, і при роботі залізають в очі, ніс, рот, кусають за всі відкриті частини тіла, не даючи спокою і можливости ро-

бити. Після роботи, стомлене тіло зудить від укусів і вкривається пухирями, які роз'яत्रюються в рани і, засихаючи, вкривають струпом шию, обличчя та руки.

В коротких рисах, загально я змалював той край і засоби, куди дістаються і де калічаються засланці, де і мені прийшлося провести кілька тяжких місяців, переповнених одчаєм. І лише завдяки щасливому випадкові та винахідливості мені вдалося уникнути загальної долі.

В своїх наступних розділах я постараюся ширше та детальніше окреслити де-що з соловецького життя.

С. П.

Полтавський Університет*)

До перетворення Полтавського університету на Інститут Народньої Освіти дійшло десь в 1920 році. Перетворення це було доконано під час загальної зміни більшовиками культурно-просвітньої системи на Україні. До того ж якийсь час Полтавський університет функціонував під совітами майже самостійно. Совітська освіта не хотіла затверджувати його, проволікаючи різними способами справу, хоч де-які грошеві асигнування на утримання університету все ж відпускалися. При зміні освітньої системи на Україні Полтавський університет спочатку було перетворено у вищий Інститут Народньої Освіти — т. зв. ВІНО, пізніше ж було зроблено з нього звичайне ІНО. Університетові було надано новий статут, який вимагав повної реконструкції цієї установи, зміни учбових планів, програмів, а почасти навіть і самого професорського складу. Тодішня зміна освітньої організації на Україні, переведена по проєкту відомого Г. Гринька, своїм головним наслідком мала загальну руйну освітніх установ. Останні, як, напр., середні школи, просто касувалися й замінялися школами мліжчими, або ж піддавалися такій перебудові, яку їм не під силу було в тих умовах зупинитися на цьому періоді життя й діяльності полтавської вищої школи — це не входить у обсяг моєї теми. Вважаю, що для цього не наспів ще й час. При кінці хочу згадати ще де-що з проявів самої перебудови Полтавського університету в ІНО.

Совітські зміни в університеті торкнулися всього — професури, студентства, університетського управління й самої науки. До школи, як і до багатьох других установ у той час, було приділено владою спеціального політичного комісара (політкома), який затверджував усі рішення, по з'ясованні й розпорядженні керуючих органів. Влада політкома вважалася значно вищою від ректорської й була фактично найвищою в університеті взагалі. В тодішніх умовах це виявлялося в тому, що ціла школа мусіла рахуватися з політкомом, в той час як цей останній рахувався тільки з своїм партійним осередком і його приписами. Під доглядом і при безпосередній участі політкомів провадилися і всі дальніші «реформи» університетського життя. В своїй діяльності політком спірався на студентську ком'ючейку, але остання не була численною, зв'язки серед студентства мала дуже

слабі, взагалі в студентському життві, не зважаючи на своє упривилебоване становище, не грала ніякої видатнішої ролі.

З політичних комісарів у Полтавському ІНО я знав двох — Крижанівського і Гаврилова. Обидва вони були комуністами і відігравали якусь роллю в губернiальній партійній організації. Крижанівський до своєї партійної кар'єри був, як говорили, десь директором чи інспектором російської державної гімназії й навіть під крилами двохголоваго орла відзначився надмірною благонадійністю. В українському ІНО він також урядовав і з студентами зносився мовою російською, яка була тоді, почасти завдяки таким Крижановським, офіційною в комуністичній партії і у цілій совітській організації на Україні. Своім зовнішнім виглядом, гострими рисами обличчя, бігаючими пронизливими очима цей педагогічний бюрократ нагадував типових жандармських допрошників. З посади політкома ІНО Крижанівський уступився не добровільно. Його наступник, Мирослав Гаврилів, був галичанин. В культурно-національному відношенні був признаним українцем. В той час це здається був єдиний серед полтавських комуністів галичанин. В цьому відношенні він викликав здивовання й незрозуміння з боку місцевих українських діячів. У Полтаві Гаврилів займав цілий ряд комісарських посад в освітніх установах. Свою кар'єру тут він розпочав на посаді завідуючого професійною освітою, потім був комісаром центрального пролетарського музею, що містився в Земському Домі, ІНО й кооперативного техникума; пізніше його ім'я згадувалося в пресі, як ректора харківського ІНО. До конфліктів з українцями з Гаврилівом не доходило, місцеві культурні робітники вважали його політкомто найменшим можливим злом з боку компартії, хоч саме собою й щирим довір'я місцевих українців цей білий врук серед тамоніших комуністів не користувався. На посаду політкома полтавського ІНО Гаврилова було призначено вже після того, коли Крижанівський доконав головні завдання совітської реформи, так що Гаврилову припало лише посісти наслідки ріжноманітної діяльності свого попередника.

Совітські реформи почалися заведенням змін у викладових програмах. Проявом цього було, між иншим, те, що на історичному відділі були скасовані всі загальні історичні дисципліни і замінені предметами спеціального напрямку. Загальну історію країни, народів і епох було замінено історією ріжних революційних та громадських рухів та течій. Ів. Рибаків, що читав перед тим історію Росії, мав тепер викладати такий курс з історії Росії, П. Богданович — з історії Європи ХІХ ст. Історія християнства, яку до того викладав проф. М. Сагарда, тепер була замінена історією середньовічної культури, політична економія й історія економічних доктрин (Ів. Лебединський) — історією соціалізму і т. д.

Така зміна програмів спричинилася частково й до зміни в професорському складі. Де-які університетські курси не вважалися, на погляд нових керівників, підходящими для ІНО й були усунені з програмів, а разом з тим звільнено і самих професорів, які опинилися без діла. Але ці зміни в професорському складі не були значними. Загалом професура полтавського університету, за виключенням де-яких одиниць, продовжувала свою працю і в ІНО.

Належить згадати, що у де-кого з професорів це продовження настало після довшої перерви, до якої спричинилися переслідування совітської влади. Кідався в очі особливо той факт, що совітська влада переслідує саме тих діячів Полтавського університету, які зазнали дуже багато турбот та небезпек і з боку москалів-денікинців. З них В. Щепотьєва та Г. Ващенко було завезено аж до Харькова. При тодішній системі масового знищення українців харківською чрезвычайкою, тільки чудом можна пояснювати, що ці видатні культурні діячі дісталися на волю. В цей час взагалі з Полтави було вивезено до Харькова всіх видатніших українських політичних і громадських діячів. Багато з них не повернулося зовсім, а ті, яких минула чаша, оповідали страхіття про чекистський побут, про звірства катів і про геройство мучеників. Розстріли звичайно відбувалися нічку, засуджених виводили здебільшого партіями. Останнім прощан-

ням призначених до страти був національний український гімн, співу якого не могли заглушити навіть і чекісти. Не дивно, що полтавські професори, вирвавшись з в'язниці, зімкну у люті морози пішки прийшли з Харькова до Полтави. В мой зачатій книжці є запис про те, що я 10 січня 1921 р. здав заочі з історії українського письменства, читаної В. Щепотьєвим, Ом. Бузиному. Сам В. Щепотьєв тоді ще сидів у Харьківській чрезвичайці.

Та якими значимими не були совітські зміни в університетській організації й самій науці, все ж найбільше торкнулися вони самого студентства. Спочатку освіти органи не займали студентів зовсім. ІНО механічно прийняло до свого складу всю ту готівку студентів, яку мав університет. Більше того, совітська влада ухвалила навіть наділити студентство такими привілеями, які б забезпечували йому повну можливість студій. Насамперед студентство було звільнене від т. зв. трудової повинності. В тодішніх умовах совітського рехиму таке звільнення було значним привілеєм. В силу цієї повинності тільки той мав можливість оправдати перед совітськими органами своє існування, хто був на службі. Служба ж у ті часи була майже виключно совітська. Людські істоти по-за совслужбою були елементом, переслідуваним за свою буржуазність, контр-революційність і другі гріхи супроти комуністичних скрижалів. Само собою, в таких умовах життя звільнення від трудповинності було справді не аби-яким привілеєм для полтавського студентства. Та совітська влада пішла ще й далі в своїх турботах про студентство. Освітні органи задекларували, що совітська держава сама буде дбати про матеріальне забезпечення студентства. Формою цього забезпечення мав стати універсальний тоді на Україні «пайок». Конкретно це виявилось в тому, що студентам почали видавати борошно (п'ять по 26 фунтів на місяці) і гроші. В гімназію Старицької навезли мішків з борошном і розважували там. В тодішніх умовах, коли справді було дуже сутужно на харчі, ці пайки були великою підмогою. Шкода тільки, що видача їх продовжувалася рівно доти, поки вистарчило реквізованого десь партії борошна і грошей, випадково асигнованих на якомусь засіданню. І борошно, і гроші, як і «пайок» в цілому «казалися з боку совітської влади звичайною рекламою, ужитою для враження на обивательські маси. Незабаром студентська дійсність виявила цілком іншу совітську практику: Совітські органи взялися за «чистку» студентства, яка мала завдання усунути з студентського складу небажані владі елементи. Чистка під назвою «регістрації» студентства наказувалася звичайно з центру і переводилася спеціальними комісіями з представників компартії, освіти, студентської комючейки, профсоюзів, професури й самого політкома. Останній відіграв головну роль. Партійно склад комісії, виключаючи професорського представника, був комуністичним. Представник професури фактично був у цьому чистилищі в ролі пасивного асистента. Його участь у складі комісії пояснювалася тими завданнями, якими совітська влада на зовні мотивувала «регістрацію». Перевірка, по поясненню освітніх органів, мала ніби в першу чергу завдання контролю академічних успіхів студентства й усунення з школи неуспіваючих, щоб таким чином звільнити місце для більше талановитих і охочих до науки кандидатів. Як завдання перевірки, про яке згадувалося з цих офіційних пояснень між іншим, було усунення з складу студентства елементів контр-революційних і протисовітських. В дійсності ж це друге завдання для совітської влади було головним і одним-єдиним. В цьому можна було переконатися по змісту тих анкет, які мусіли заповняти слухачі: вони склалися з скількох десятків питань виключно політичних — в них не було ні одного, яке б торкалося студійних успіхів студентів. Не цікавилися цими успіхами члени комісії й під час тих успіх допитів, які ця комісія проводила кожному слухачеві. Зате в цих анкетах і на допитах дуже докладно вивснялося походження студента, матеріальне становище його і його батьків, соціальна роль всіх його родичів і далеких предків, відношення їх до совітської влади й цієї останньої до студента та його рідні, погляди на комунізм, релігію і т. и. Студентам крім того ставилися ще питання з спеціального асортименту — напівсоромницького змісту — про вільне кохання і т. и. Треба підкреслити, що ця «чистка»

дуже мало була подібна до пізніших іспитів з політграмоти, хоч і останні теж мали на меті чистку. Та початкова перевірка студентства мала сконтролювати не знання, а самі настрої, кредо й провини кожного що-до совітської влади та звільнити неблагонадійний елемент. Чистка полтавського студентства відбувалася кількома наворотами. При чому що-разу звичайно заповнювалися анкети, комісія розглядала їх, робила свої уваги і потім призначала усний допит. Висліди чистки оголошувалися. Теорія передбачала можливість ще якоїсь касації постанов комісії до Харькова, але практика не обіцяла нічого доброго від таких спроб, скаргу на рішення комісії треба було подавати через ту ж саму комісію. Студентство якийсь час пробувало було уникати цих т.зв. «спеціальних реєстрацій та перереєстрацій» звич йпокою неявкою, але назабаром тих, що не являлися, почали звільняти як «механично вибувших по перереєстрації». В наслідок цих політичних реєстрацій і звільнень склад студентства значно зменшився. Академічне життя взагалі дуже змінилося. В обстановці совітських переслідувань і нагінок відчули себе невільно, як професори, так і студенти.

Як епізод пригадую, що під час головної чистки, яка була переведена за політкметства Крижанівського, серед ночі камінням в його хаті були вибиті вікна. Цей вчинок він приписував студентам. Наскільки це відповідало правді, твердити не можу. Думаю тільки, що в тодішніх умовах безоглядного і жорстокого терору з боку совітської влади, такий «атентат» міг бути тільки або актом великої нерозважливости, або ж проявом розрахованої провокації, скоріше всього з боку того самого Крижанівського, з метою нажиття собі політичного капіталу; тим паче, що сам Крижанівський з цього нападу вив'язався без найменшої шкоди на тілі.

Полтавський університет не зробив ні одного випуска. Ентузіастична праця його студентства була припинена, віддана діяльність професури зруйнована. Ціла організація була скалічена — дальніша праця й розвиток її дуже утруднені і унеможливлені.

Тяжко було сподіватися великих наслідків од праці людей, що їх переслідувано, в нелюдських умовах голодного існування, в неоплених помешканнях. І все ж навіть у таких неможливих умовах ця праця не завмірала ні на хвилину. Багато природніх сил і живучости виявив Полтавський університет, встоявши під ударами страшного лихоліття й це може служити запорукою його відродження.

Старі робітники його, зголоднілі й виснажені на силах і здоров'ю, частково роз'їхалися з Полтави. Ім'я Ів. Рибаківа зустрічаємо тепер у зв'язку з українською працею в Петербурзі; Ів. Лебединський та П. Мірза-Авак'янц продовжують свою наукову діяльність у Харькові, В. Щербаківський у Празі. Не прирости до Полтави й такі молоді сили, як М. Погансен та Ів. Капустянський. Заслужений громадський діяч і учений В. Щепотьєв пробує десь на далекому застаттю (кажуть, ніби то в Соловках). Про приток молодих сил у склад професури не доводиться і згадувати. Професорська рада ІНО поповнилася старими діячами протиукраїнського руху. З них найбільшої слави зажили Кутєпов та С. Грушевський. Кутєпов був навіть деканом. Обидва вони вславилися ще в р. р. 1909-13 своєю участю в організації російсько-монархічного терору в Київському університеті. Реабілітуючися за своє минуле в полтавському «Голосе Труда» (ч. 104 з 11 травня 1923 р.) С. Грушевський заявив у своєму «покаянному листі», що він дійсно «належав до політичної групи В. В. Шульгіна, бувши її постійним кандидатом при різних виборчих кампаніях 1917 р. (sic!) і взагалі беручи активну участь у її діяльності». Як Кутєпов, так і Грушевський чинно співробітничали в «Сборникѣ Статей русскихъ студентовъ Университета св. Владиміра».

Уявимо на хвилину, що руїни Полтавського університету не було б, що ми святкували б тепер 10-ліття його діяльності. Які б звіти предста-

вив би він про перші 10 років свого життя, про віщо б ми довідалися з його справоздань?

Перш за все Полтавський університет довершив свою організацію, він сформував ще два чи може й три факультети — тепер мається там крім історично-філологічного та природничо-математичного ще факультет правничий та медичний, може й геологічний. Університет має уже не сотні, а кілька тисяч слухачів. Університетські установи розміщені по всій Полтаві. В кількох місяцях провадиться виклади, так само практичні вправи: в Боговгодній установі, музеях, архивах, бібліотеках... Університетові тісно в старій Полтаві, незручно — він потребує нових просторих помешкань... Але певно з університетських звітів у 10-лу річницю довідалися б, що до будови їх уже приступлено й що за якийсь час університет буде святкувати входини у свою власну хату.

Далі дізналися б, що за минулих 10 літ діяльності Полтавський університет зробив 5 чи 6 випусків своїх слухачів, які, озброєні знаннями, повернулися в батьківські оселі й стали до праці. Що не тільки в середніх, а навіть і вищих початкових школах на Полтавщині педагогічний персонал має здебільшого високу освіту; що тип ротного фершала та підпольного аблаката став уже тим предметом «археологічних» студій, що на Полтавщині населення і в медичному і в правному відношенню обслуговується висококваліфікованими робітниками. Навіть тип священника Полтавщини став поволі змінятися під впливом випусків богословського факультету Полтавського університету. А все инше! Хіба так багато треба в наші часи, щоб змінилося до непізнання культурне обличчя країни? Змінили ж його московські наїзники протягом кількох років до непізнання на гірше... Чому ж не припустити, що своя українська праця, ентузіастична і віддана, не змогла б за той час змінити його до непізнання на ліпше...

З кожного випуска студентів при університеті залишалися для підготовки до наукової праці найталановитіші одиниці. Їм уможливлювалася дальніша наука, їх послано для спеціалізації й удосконалення в другі українські й чужоземні осередки. В справозданнях університету ми побачили десятки нових імен доцентів і кандидатів, які здобули свою високу освіту в Полтаві й там же віддають свої сили науковій праці. Серед професорського складу зустрічаємо багато нових імен. Це ті старі професори, які прибули до Полтави з других міст, які повернулися з Московщини або які покликані з-за кордону. Спільними силами вони розвинули в Полтаві велику наукову продукцію. Університет має власне видавництво. Помимо різних курсових публікацій і монографій, університет періодично видає свої Наукові Записки чи Праці. Поруч з університетом функціонує і розвиває свою різносторонню діяльність також Наукове Товариство...

Годі! Здається чудом, мрією, сном. Особливо тепер в часи нашої Руїни, коли підриваються надії в майбутнє, коли українцям доводиться зазнавати з усіх боків стільки ворожости, невизнання й навіть зневаги. Але в цих тяжких обставинах те, вперевежте колись, спогади про недавнє університетське життя в Полтаві, служить разом і джерелом надій та віри в світлу будуччину.

Не судилося нам святкувати свого часу 10-ліття Полтавського університету. Але його засновання і недовге життя служить певною запорукою того, що він відродиться, що відживе й зазеленіє поламана деревина й знову засяє рясним цвітом. Буде це на весні нашого визволення. А там недалеко й до осені, до першого врожаю. Нове десятиліття й казкова мрія стане щасливою дійсністю.

Український університет у Полтаві був, його зараз немає, але він му- сить бути.

С. Паніжний,

Маленький Фельетон.

«Кутепов зник! Кутепов зник!»
По всій Європі пролунало...
... На рю Гренель «прильпе язик»,
Мов у ката, що викрав сало.

Газетний світ не їсть, не п'є,
Ажани спати вже забули...
... На рю Гренель: «Та ми, мусьє,
Ось хрест: не бачили й не чули»...

Париж, як звір... Бріан, Тарлье
Ось-ось покажуть їм дорогу...
... А Вандервельде визнає!
Не я, — сам чорт зламає ногу!

В. Валєттиа

6-та Січова Стрілецька дивізія живе.

(Лист з Варшави).

Десяту річницю свого існування 6-та Січова Стрілецька дивізія відсвяткувала гідно й урочисто. Підрахунок збережених сил, бойової енергії, патріотичного запалу та вірності своєму прапорові і традиціям дав і на цей раз блискучі наслідки, які коротко можна окреслити словами: 6-та Січова Стрілецька дивізія живе.

В десяту річницю свого існування стала вона перед українським громадянством такою ж з'єднаною, міцною і повною дисципліни, якою була десять років тому, коли кров'ю своїх лицарів почала кропити землю українську.

Святування 10-ої річниці дивізії відбулося 9 лютого с. р. В цей день відслужено панахиду по полеглих старшинах й козаках її, як і по всіх, хто життя своє віддав у визвольній боротьбі. На панахиді було присутнє українське громадянство з проф. О. Лотоцьким, ген. В. Сальським, ген. Безручком, ген. В. Змієнком і ген. Шандруком на чолі. Рясно було репрезентоване також і старшинство 6-ої дивізії.

О 6-ій годин відбулася спільна вечєра старшин дивізії і запрошених гостей, яка закінчилася вечірною, що затяглася далеко за північ. Вечєра пройшла в милому і сердечному настрої. Минуле пережитє, сучаснє й будучина, давали багато тем до розмови. І не диво, бо зібралася своя родина, яку об'єднував спільний прапор, що був на видному місці на саді, прапор 6-ої дивізії, порізаний кулями, пошарпаний багнетами, з золотими літерами на тлі малинового шовку — «6-та Січова Стрілецька дивізія. УНР. За визволення України». Цих написів не стерли ні кулі, ні багнети, ні час, злидні еміграції. Під ним вмїрали ті, за кого нині молилися, з ним йшли у бій ті, що нині тут зібралися. Він бачив славу дивізії, він ще побачить і її перемогу.

Починаються промови... Заступник Голови Ради Міністрів проф. О. Лотоцький вітає 6-ту дивізію від імени Уряду УНР. В своїй промові він визнає її заслуги і підкрєслює те почесне місце, яке зайняла вона у визвольній боротьбі українського народу, та висловлює надії, що цього місця дивізія не опустить ніколи.

Військовий міністр ген. В. Сальський торкається минулого дивізії, яке було славне і героїчне. Не останньою заслугою дивізії є й те, що вона існує після понесеної нами поразки, яка не мало відбилася на психиці і світогляді нашої еміграції, існує серед несприятливих умов вигнання, існує в серцях старшин і козаків дивізії, які гордяться приналежністю до неї. Про те, що вона існує, свідчать відношення старшин до свого командира і між собою, свідчать заховані традиції боротьби. «Події йдуть на зустріч вам і незабаром матимете ви можливість пов'язати живу традицію вашої минулої боротьби з боротьбою прийдешньою», — цими словами закінчив свою промову військовий міністр.

Ген. П. Шандрук в імені «Залізних» вітає Січових Стрільців і їхнього командира. Він підкреслює роль удосконаленої зброї в сучасній боротьбі і зазначає, що все ж таки перемога і тепер вимагає міцї духа і бажання перемоги. Міць духа створює традиція і вождь. 6-та дивізія сьогодні стоїть перед нами з її внутрішнім поєднанням, з її високим духом. А ці традиції і дух творив її вождь — ген. М. Безручко. Цього духу, загартованого у пеклі боротьби на широких просторах нашої страдливої України, не зломив ворог у полі, не зломив і дев'ятилітні злидні вигнання. З цим духом і з цими традиціями 6-та дивізія незабаром знову зірветься до боротьби і знову піде на чільнім місці всього війська українського по шляху через Замосце на Київ.

Сотник інж. О. Костюченко оголошує наступний наказ Головної Команди Війська УНР:

«В буденному життю нашому на вигнанні заходять іноді події, яких не можна оминати, проти мовчки біля них до порядку денного. Народжуючися в похмурій дійсності нашій, часто густо вони, події ці, відривають нас від беззмисловності що-денної емігрантської праці, духово пов'язують із славною, хоч і гіркою може минувшиною, оживляють приспаній довголітнім вигнанням наш дух, незримими нитками в'язуть минувшину нашу з нашим сучасним і переносять в сферу майбутнього прекрасної, чистої святої ідеї нашої.

«До подій таких належить нині і десята річниця з дня появи на світ нашої славетної 6-ої Стрільцької Січової дивізії.

«Народжена 10 років тому в таборі інтернованих, на чужині, перенявши славіні традиції січовиків, ворожою кров'ю вона прописала на українських і чужих землях своє славне ім'я, щоб після, хоч і тяжкої, хоч і довгої перерви на чужині, продовжувати і далі так славно так саможертвиво і зміло колись проваджене діло боротьби за державність, за Українську Народню Республіку.

«Десять років існування! Це не аби який, на наші емігрантські умови беручи, час. Зберегти хоч би традицію військової формації на протязі цього часу на чужині, факт, щоб з нього бути гордим не тільки командирів дивізії, генерального штабу генерал-хорунжому Безручкові, старшинському, підстаршинському і козачому складу дивізії, а українській еміграції, нашому поневоленому народові в цілому.

«Від широкого серця здоровлячи командира і весь склад дивізії з десятою річницею її повстання, бажаю, щоб найближчу річницю вона відсвятувала під бойовими прапорами на землях вільної і незалежної Української Республіки, якій ідеї вона так славно служила і служить».

Наказ підписано Головним Отаманом Війська УНР А. Лівичьким і Військовим міністром ген. В. Сальським.

Далі йшли надіслані привітання. Пан голова Ради Міністрів В. Прокіпович вітав дивізію листом, який кінчався словами: «Бойовий шлях дивізії, вславлений подвигами, дає певність, що вона, коли проб'є сподіваний час визволення України, знову вкриє себе під випробованим проводом її командира ген-штабу генерал-хорунжого Безручка новою славою на честь Української Армії і Отчизни нашої».

Головна Еміграційна Рада вітала командира дивізії і висловлювала надію бачити його і славне воєцтво 6-ої дивізії в авангарді тої армії, яка остаточно звільнить Україну від ворога.

Далі телеграфічно й листовно вітали командира і дивізію — Генеральна Рада Союзу Українських Організацій у Франції, Управа Союзу бувших воєнків Армії УНР в Чехословаччині, Українська Об'єднана Громада в Парижі, Редакція і співробітники «Тризуба», Українська Бібліотека ім. С. Петлюри у Парижі, корпорація «Запоріжжя» у Варшаві та багато різних військових частин української армії, а також поодинокі і групоно — старшини і стрільці 6-ої дивізії.

В цих привітаннях «творцєві нашої родини і її членам» висловлювалися побажання «стати як найкорше під прапор малиновий, щоби виконати заповіт Того, хто дав нам цей прапор», бажання «скорого повороту до Київa вже переможцями», гордість приналежності до складу 6-ої дивізії, жалю, що «не можуть бути в цей день разом з товаришами радости й смутку»...

Одно за другим без кінця читаються привітання, короткі, але міцні і прізвища старшин, що їх підписали, а з кожним іменем встає в пам'яті та чи инша сторінка минулого: полк. Філонович — героїчні бої гарматні, сотник Гладкий — ціла культурно-освітня і пропагандова праця дивізії, а далі... Романченко, Савчук, Мельник, Каман, Осман і т. д. і т. д.

Але на цьому не кінець. На середину салі виходить сотник Барабанів і, тримаючи великий художнє прикрашений аркуш паперу, читає ще одне привітання від групи старшин і козаків з Української Станиці, яке підписали біля 50 осіб.

«Старшина і стрілецьтво 6-ої Січової Стрільцької дивізії, що силою обставин змушені день 8-го лютого перебути окремо від Вас, Пане Генерале, надсилає в цей день 10-ої річниці існування дивізії свої найсердечніші поздоровлення і запевнення своєї відданости.

«Не можемо не пригадати всіх тих дрібних, як і дуже знаних подій і випадків, що додали славні сторінки до історії визвольної боротьби за незалежність нашої Страдальниці-України і що з честю підтримали славу воєцтва українського.

«Все те, що дає нам змогу гордитися назвою воєка українського, зокрема воєка 6-ої Січової Стрільцької дивізії, те все завдячуємо Вам, Вашій самовідданості, що навіть при найтяжчих умовах не зломилася і непохитно вела нас тим шляхом, який єдиний зможе нас привести до здійснення одвічних прагнень — самостійности України, змученої московськими найзникниками й до чести й слави нашого українського воєцтва.

Віримо, що скоро, скоро проб'є дванадцята година й Ви, Пане Генерале, знову поведете нас на широкі лани України здобувати волю народів і незалежність рідному краюві.

«Слава Вам, Пане Генерале, Слава!»

Далі знову промови.

Голова УЦК у Польщі п. М. Ковальський вітає командира і дивізію в імені української еміграції у Польщі, пані М. Ливицька — в імені Союзу Жінок Українок-емігранток у Польщі. Ген. Безручко виголошує текст за свого найближчого помішника — начальника штабу дивізії ген. В. Змієнка. Полк. інж. Білодуб коротко торкається історії Громади Старшин 6-ої Стрільцької Січової дивізії і вітає генерала в її імені, а со. н. І. Липовецький пригадає початки студентського руху у таборах і батьківське відношення ген. Безручка до тих, хто рвався тоді до вищої школи. Мало це ті наслідки, що сьогодні більшість старшин дивізії і багато козаків закінчили вищу освіту на вигнанню. Ген. В. Змієнко зазначає, що визнаючи заслуги дивізії належить згадати і тих, хто не словами, а ділом доказав свою відданість батьківщині і дав героїчний приклад воєцтву дивізії, який вона мусить заховати для свого поступовання в будуччині.

Вечер кінчилася. Коротка перерва, надходять нові гості... Розпочалися забави. На місці організований естникс Барабановим хор, використовуючи співочі сили дивізії, заспівав кілька пісень.

А далі танці, сольові співи.

Пані генералова Безручкова вправним господарчим оком стежить за тим, щоби на дивізійному святі всім було весело, щоби всі були задоволені, щоби кожен відчував себе в родинній теплій атмосфері. І цього вона досягла вповні.

І. Липовецький.

3 міжнародного життя.

— Послання Римського Папи. — Де-що з історії Генуезької конференції 1922 року. — До совітсько-мексиканського розриву.

На цьому місці вказано було про те, як повстав Хрестовий похід проти большевиків у Англії, як пішов він у світа, поширюючися у силі та в організованості. Слабшою його стороною було досі те, що головну роль в ньому грали церкви протестантського характеру, православні та англійська, що живуть осторонь од Ватиканського суверена — Римського Папи. Представники ж католицької церкви, хоч і приймали в ньому участь з дозволу Папи, але сама католицька церква, як така, в цілму, начеб-то вагалася до того пристати.

Тепер справа змінилася різко на ліпше. До Хрестового походу пристав офіційно сам Римський Папа, необмежений вождь і голова найбільшої у світі християнської церкви по кількості членів своїх та по впливах, бо католицька церква, як відомо, найліпше з усіх світових церков організована, найліпше й найдоцільніше. Підлягають їй на всіх суходолах сотні мільйонів людей, і слово духовного вождя для них — святій наказ і закон непереможний.

Виступ Римського Папи видруквано в офіційному ватиканському органі «Observatore Romano». Перечисливши безконечно огидні святотрадні вчинки большевиків на цілому СССР і проти всіх релігій. Папа говорить:

«З самих початків нашого понтифікату, наслідуючи приклад свого попередника Бенедикта XV, множили ми свої зусилля, аби припинити жахливе переслідування християн в СССР. Ми навіть звернулися з проханям до всіх урядів, представлених на конференції в Генуї, щоб вони об'єдналися для спільної акції, яка, коли б її було здійснено, спричинилася би до того, що населення СССР та й цілого світу уникло б великого горя. Ми пропонували, аби держави спільно проголосили, як попередню умову для всякого визнання совітського уряду, щоб ним були визнані — повага до людської совісти, воля релігійних культів і заховання церковного майна. Ці три пункти, що могли б бути корисними головним чином для тої церкви (православної), яка на жаль одокремилася від Риму, були одкинуті представниками держав, бо зважали вони не на духовні, а на матеріяльні інтереси, хоч як раз ці останні інтереси були б більше забезпеченими, коли б їх державні контрагенти мусіли до того ще поважати права Бога й Божої правди. А в тім, хоч і було одкинуто вказані три пункти, хоч одкинуто було й інші наші пропозиції, все таки ми мали втіху вирвати з-під загрозливого суду та полегшити тяжке становище патріярха Тихона, голови російської, на жаль, одірваної від нас церкви. Більше того. У той самий час благородні пожертви католицького світу врятували від голоду й жахливої смерті 150.000 дітей, що їх було щоденно годовано висланими від нас людьми, аж поки ті люди не примушені були покинути країну і свою працю любови, бо большевики воліли — ліпше кинути на смерть тисячі невинних, ніж мати перед своїми очима чин християнської милости.

Далі Папа заврує чинність большевиків, спрямовану на те, щоб стерти з лица землі та з людської душі впливи всякої релігії, всякої моралі, всякої людности. Він наводить факти лютого переслідування християн, закриття церков, палення ікон, різноманітного святотрадства, пропаганду безбожництва, духовного калічення дітей, зневаження родини і т. и. Факти ті відомі нам усім, емігрантам із Сходу Європи. Відомі вони стали почасті,

особливо за останній час, і самим європейцям. Але в устах Римського Папи вони дістають необхідний для них авторитет і непохитність, незаперечність. Сказані в Римі, вони перекинуться до цілого світу, стануть відомі самим широким масам, викличуть відповідну реакцію в душах цілого людства.

Свій виступ проти большевиків — Папа закінчує оповісткою, що 19 березня він у Римському соборі Петра та Павла, над могилою апостола Петра служитиме молебні і жалібну месу по християнських мучениках в ССРСР і помолиться Богові, аби Він врятував людство від тої небезпеки, що насувається на нього від большевиків. Висловивши бажання, щоб християнська віра була збережена на Сході Європи, Папа звертається до цілого християнського світу з проханням приєднатися до його молитви та його чину.

Світова преса відгукнулася уже відповідно на виступ Римського Папи. За винятком комуністичних, соціалістичних та частини большевизанських, газети майже всі однаково кваліфікують послання Папи, як вияв благородного протесту проти совітського варварства. Особливо цікаві в тому напрямі розваги цілої преси італійської. Усі фашистські газети, а інших в Італії, як відомо, не існує, навіть і ті, що їх не можна запідозрювати в нахилі до католицизму, як одна, стають на боці Римського Папи і говорять про большевиків, як про череду дикого звір'я. На думку італійської преси, виступ Римського Папи ставить не лише питання про волю віри, послання його говорить не про те лише, щоб зробити пролом у стінах комуністичного вчення, а ставить перед людством справу правдивого духовного Хрестового походу цивілізованих народів проти московського варварства. Коло моральної блокади большевиків, заініційоване в Лондоні, зачинає замикатися остаточно.

На виступ Римського Папи реагували вже й большевики. Але з того, як вони те зробили, видно, що для них той виступ був начеб-то громом з ясного неба. Так московська преса, звичайно, з наказу згори, зразу ж категорично вказала, що ні виступ Римського Папи, і ніякі взагалі Хрестові походи большевиків не лякають, і вони свою безбожницьку політику будуть продовжувати до кінця, аби винищити до ноги й викоринити християнство в цілому ССРСР. А одночасно на одному з публичних засідань, один із большевиських лідерів, Риков, гірко бідкався на кампанію, розпочату проти ССРСР з приводу «згаданих релігійних переслідувань». Він завіряв своїх покірливих слухачів, а разом з ними і цілий світ, що в совітській державі встановлено повну волю совісті, що воля та гарантована всім, що релігійні переслідування в ССРСР — казка, видумана європейською пресою, що в совітському союзі не було випадку, щоб якийсь хоч один священник був засуджений за те, що він виконував свої церковні обов'язки.

Такий різниці у заявах вказує з одного боку на те, що Москва ще не дала собі звіту в тому, як треба реагувати на загрозу моральної блокади, а з другого — на те, що московським товаришам не до жартів. Бо ж не викликає жадних сумнівів те, що тілки налякана до смерті людина може так безсоромно й непотрібно брехати, як то брехав у Москві большевиський проводирь. Не міг же він припускати, що московські його слухачі та: таки й повірять його словам про волю совісті і т. и. З другого боку, мусів же він розуміти, що європейські християне повірять таки Папі, а не йому, п'яниці й безбожникові. Явна річ, що Москва ще не знає, як їй на цей новий факт реагувати.

З приводу того, що Папа в своєму посланні торкнувся того, що сталося на південній конференції в Генуї в 1922 році, газети наводять де-що про згаданий Папою перебіг Генуєзьких подій, на сьогодні вже призабутих.

Генуєзьку конференцію, як відомо, скликано було з ініціативи Ллойда Джорджа, тодішнього голови англійської влади. Метою її було — залагодження всіх питань, зв'язаних з замиренням Європи; покликано було, вперше за час існування совітів і большевиків, аби, як про те мріяв Ллойд Джордж, завести їх до складу цивілізованих народів. Малося на думці

всім державам зговоритися між собою й одночасно визнати большевиків на певних умовах, серед яких на першому місці стояла вимога, щоб совіти визнали так звані царські борги європейським державам.

Представляти Москву до Генуї приїхав славетний тов. Чичерин, тоді ще авторитетна людина для большевиків, а почасти й для європейських дипломатів. Почалися пересправи чисто матеріяльного порядку, і до тих пересправ вступив і Римський Папа, виставивши свої побажання ідеалістичного характеру. У цьому меморандумі він висловив надію, що настане нарешті час замирення і для нещасних народів Східньої Європи. Він пропонував також представникам європейських держав, аби вони, визначивши совіти, поставили їм «в яких будь формах, але в ясних і означених» три вимоги: 1) забезпечення певної волі совіти, 2) забезпечення волі індивідуального і публічного виконання культів і 3) забезпечення за релігійними організаціями прав як приналежне їм церковне майно.

Представники Італії, Бельгії й Франції пристали на пропозицію Римського Папи, але проти них надзвичайно різко і категорично поставився Ллойд Джордж, що за всяку ціну хотів добитися згоди з большевиками, хоч би вони і zostавалися «людоїдами», як він сам про них висловився. Пропозиції Папи перепали, але одночасно перепала й ціла Генузька конференція. Єдиним її наслідком було, як раз те, чого не хотіли антантські держави, а в першу чергу і сам Ллойд Джордж. Замість того, щоб договоритися з Антантою, совіти договорилися з Німеччиною, і цей договір, що дістав назву Рапальського, од малого села близько Генуї, став базою відомої східньої орієнтації Німеччини, що й досі лежить колодою на дорозі остаточного наближення Німецької республіки до її західніх сусідів.

Римський Папа по-за тим встиг начеб-то де-що здобути від большевиків через Чичерина, до якого він звернувся з листом безпосередно. Згідно обіцянки Чичерина випущено було московського патріярха Тихона із в'язниці. — так принаймні завірили большевики ватиканські дипломатичні кола. Близькі відомості, однак, говорять, що його було випущено тому, що він підписав відомого всім покаянного листа. Друга обіцянка Чичерина — повернути церквам заграбовані в них большевиками священний посуд та інші предмети культу — зосталася навіть і назверх не виконаною.

Надійшли де-які подробиці про обставини розриву совітсько-мексиканських дипломатичних зносин. Розрив стався з причини близькості 3-го Інтернаціоналу до мексиканських комуністів, що доконали атентат на нового мексиканського президента. Розрив перейшов з порушенням екстериторіальності совітського посольства. Мексиканська поліція обшукала полпредство і переглянула совітський архив. Урядовець посольства, що залишений був для його охорони, був заарештований. Заарештований був, правда лише на три години, і совітський полпред Макар, але вже у Вера-Круці, звідки він прямував до Європи. Його дипломатичний багаж проглянуто і відповідні документи забрано. Совіти на те одповіли телсграфним протестом, а одночасно позбавили прав екстериторіальності будинок мексиканського посольства, а також і секретаря посольства, що поки-що зостався у Москві. Мексиканський же посол уник од репресій тому, що встиг на той час виїхати уже за гостинні кордони СССР. Observer.

Червоний терор на Україні.

До редакції надіслані тексти протестів, внесених проти червоного терору на Великій Україні від Української Громади в Кремені, збори якої прийняли резолюцію 19 січня с. р., від Українського Товариства «Просвіта» у Гаврї, що прийняло цю резолюцію 2-лютого с. р. та від Колонії українських емігрантів в Жирардові з 1-лютого с. р.

З широкого світу.

— Англійські газети подають такі цифри підводних човнів, що їх мають в цей час великі морські держави: Америка — 127, Франція — 99, Японія — 71, Італія — 67 і Англія — 66.

— В Трієсті невідомі зірвали будинок фашистської редакції: «Il Popolo d'Italia», будинок знищено, є людські жертви.

— Державним секретарем Папського Престолу замість кардинала Гаспарі призначено кардинала Пачеллі.

— Президент Естонії, віддавши офіційну візиту польському урядові, повернувся до Ревеля.

— Японський імператор дав авдієнцію новому послу до Парижа п. Йошізава.

— У Кишиневі дійшло до антисемітських демонстрацій; розбито кілька крамниць, арештовано двох студентів.

— У Чикаго під час нічної ревізії поліція арештувала 800 злочинців і підозрілих.

— В Н'ю-Йоркському порті згорів великий німецький пароплав «Мюнхен».

— В Манжулі, на Манжурському кордоні, большевицький відділ, перейшовши на китайську територію, ранив чотирьох китайських вояків; китайська сторожа арештувала трьох большевиків.

— Афганське плем'я шівварі повстало проти уряду Надір хана.

— Німецька «Біржова Газета» оповістила, що незабаром три великих держави мають подати большевикам ноту-протест проти релігійних переслідувань.

— З огляду на відмову їхати до Москви звільнено всіх урядовців большевицького представництва в Осло, на чолі якого стоїть відома Колонтай.

— В Нанкіні підписано чесько-китайський торговельний договір.

— Закінчено англо-китайські переговори в справі повернення китайця: Вей-Хай-Вей.

— Англійський уряд призначив пенсію вдові вояка Гренвуда, що бився під Ватерлоо.

— Грецький Синод вдався до Ліги Націй з проханням протестувати проти релігійних переслідувань в ССРСР.

— Протягом 1929 року було складено різними державами 34 нових договори дружби і арбітражу.

— Італійська комісія розслідування обставин загибелі дирижабля «Італія» закінчила свою працю повним осядком ген. Нобіле.

Українська православна церква в Парижі.

з приводу переслідування большевиками християнської релігії й примусової вимоги роспусчення Української Православної Автокефальної Церкви на Україні, у порядкує 23 лютого сього року

прохальну службу Богу

проти заповідяного надужиття.

Всіх українських громадян Рада Парафії запрошує прибути на 10-30 год. до Української Православної Церкви. (96, B-rd Auguste Blanqui) і приєднатися до нашого морального протесту.

Пан-отець Павло Гречишкин виголосить промову, а мішаний хор Олекси Чехівського виконає відповідний спів.

Церковна Рада.

Хроніка.

З Великої України.

— **Переименування.** Нову Ушицю перейменовано на Новосталінське, а район на Ново сталінський («Ком». ч. 23 з 29. I).

— **Передвесняною сівбою.** За відомостями зібраними з 28 округ совітської України, до насіннєвих фондів досі зібрано лише 630.000 центнерів насіння, що становить лише 57 відс. потрібної кількості. По 30 округах України очищено тільки 1.084 тис. центнерів, що є тільки 15 відс. планового завдання. Надто повільно ремонтуються трактори. По 29 округах досі відремонтовано тільки 34 відс. тих тракторів, що їх треба відремонтувати («Ком». ч. 26 з 27. I).

— **На Україні треба до сівби відремонтувати 8.000 тракторів** («Ком». ч. 24 з 25. I).

— **Селяне не мають з чого повернути позичок.** Зруйноване більшовиками селянство не може повернути позичок, які йому було уділено с.-г. кредитними установами. По відомостях, які мають для 33 округ України на 25 січня с. р. повернуто селянами позичок було лише 1,5 мід. карб., тоді як позичок за селянами по цих округах на 1 січня рахується 27,4 мід. карб. («Ком». ч. 30 з 31. I).

— **Закриття церков та молитовень.** — На затвердження ВУЦВК-у передано постанову про закриття в Харківці Успенського катедрального собору, Миколаївського собору, Мироносицької, Вознесен-

ської, Пантелеймонівської та Старообрядської церков, Миколаївської церкви на Павлівці й церкви в Липовому Гаї («Ком». ч. 34 з 4 II).

— **Нарком внутрішніх справ затвердив заяви «трудящих з вимогою закрити молитовні».** Наслідком цього на Україні закрито 66 молитовних домів («Ком». ч. 32 з 2. II).

— **Здіймають дзвони.** В Миколаїві 31 січня 1.000 робітників здіймало дзвони з усіх церков міста. Загальна вага знятих дзонів становить 43 тони.

— **До Житомира привезено м двох районів 466 тон дзонів, які буде переплавлено на метал** («Ком». ч. 32 з 2. II).

— **Палять ікони.** В с. Софіївці Новобудського району на Миколаївщині на роковини смерті Леніна перед будинком закритої церкви спалено понад 200 ікон («Ком». ч. 33 з 3. II).

— **Нова жидівська комунa.** У с. Чирному Старокозостантинівського району організовано жидівську сільсько-господарську комуна з 65 родин. Комуна названо ім. Леніна. («Ком». ч. 29 з 30. I).

— **Колективізація жидівських колоній.** Жидівські колонії на Україні колективізовано до тепер на 70-80 відс. Жиди дуже охоче вступають до колективів. Серед жидівських колгоспів переважають такі, де усусільнено не тільки рілля, але й живий та мертвий інвентар («Ком». ч. 25 з 26. I).

— Колективізацію по селах проводять спеціально прислані комісари. — З Дніпропетровського відправлено на колективізацію 950 робітників, з них 371 по різних округах України, 100 до Казакстану, 235 на Північний Кавказ, решту по колгоспах Дніпропетровщини — усіх, як організаторів колективізації («Ком». ч. 24 з 25. I).

— Переводити колективізацію по селах Херсонщини приїхали з Дніпропетровського 160 робітників. Серед прибулих 60 комуністів та 8 жінок. На Білоцерковщину з Дніпропетровського приїхало 53 робітники. На Миколаївщину із Сталінової прибула велика група робітників («Ком». ч. 27 з 28. I).

— На Київщині до кожного району прикріпили якусь профспілку робітничу організацію для посилення колективізації. Ці профспілкові організації висилають до своїх районів робітничі бригади, які на місці організують колективи. По приїзді на село такої бригади скликаються за аґнізбори, найіх виявляються «куркулі»: усе майно їх списується і передається до колгоспу. По деяких селах куркулів вже виселено з їхніх хат, де поселилися наймити («Пр. Пр.» . 26 з I. II).

— При Одеській міській раді організовано спеціальну комісію сприяння колективізації. Комісія ця виділила 6 ударних бригад з депутатів міської ради, які помагають колективізації на Одещині («Ком». ч. 32 з 2. II).

— Дотермінове перетворення рад. — ЦИК СРСР постановив, що треба переобрати ті сільські ради, які виявили свою нездатність керувати колгоспним рухом», себ-то тих, які не мають охоти до колективізації («Ком». ч. 25 з 26. I).

— В зв'язку з тим, що багато сільських рад на Одещині противляться заведенню колективізації, більшовики призначили дострочні перевибори 40 сільських рад, щоб замінити їх, по своєму складу, такими, які б не противилися совітським заходам. З тих же моти-

вів розпущено Каїнівську сільську раду на Артемівщині («Ком». ч. 30 з 31. I).

— Тульчинський окрвиконком наказав перевести дотерміново перевибори кількох сільських рад, які «перекручують класову лінію» («Ком». ч. 32. з 2. II).

— Заможніх селян висилають. Разом з колективізацією, більшовики висилають з сел, а то й зовсім по-за межі України заможніх селян, skonфіскувавши їхнє майно. Так, з села Могоя на Першотравенщині вислано 9 селянських родин, з села Новоселівки, Кам'янського району на Дніпропетровщині вислано 15 родин. На Полтавщині з села Залізного у 18 селян skonфісковано усе майно й вислано їх за межі України, з села Руського Орчиківка вислано в такому самому порядку 23 селян. Теж багато селян вислано з Червоно-Прапорного району на Одещині і у всіх їх skonфісковано майно. В с. Беліхвіч сконфісковано будинки й реманент у 5 селян, в селі Чрвоному Маяку сконфісковано усе майно у 8 селян. У Глобині на Кременчуччині вислано з села, після skonфікації усього майна, 80 селян. «Куркулів» виключають навіть з колгоспів, коли вони уже є їх членами. Так в колгоспі ім. Блюхера на Миколаївщині виключено 13 «бувших куркулів» («Ком». ч. 27 з 28 I. ч. 29. з 30. I та ч. 33 з 3. II).

— Як селяне зустрічають колективізацію. — На Київщині селяне розповідають, що в комуні «Комінтерн» померло з голоду 40 дітей, і їх викинули до ями, не зашипавши землею. Ходять також чутки про те, що робітники тепер до села їдуть, як комісари, і будують верховодити селянами, як за панщини («Ком». ч. 24 з 25. I).

— По селах по всій Україні йде жвава аґітація проти вступу до видуманих більшовиками колективів. На Прилуччині у селі Немировім між селянами ходять чутки, особливо по-між жінок, що в колективах їх битимуть канчука-

ми. На Полтавщині баптисти агітують селян не вступати до колективів, бо провалиться світ. В багатьох місцях селяне тікають, щоб не вступати до комун, розпродавши перед тим, яке можливо продати, майно й розібравши комори. Є випадки, коли селяне нищать с.г.- машини, аби їх не дати до комун. Разом з тим почастишали підпали та напади на місцевих комуністів по селах, що провадять колективізацію («Ком». ч. 29. з 30. I).

— На Миколаївщині зареєстровано багато випадків, коли селяне палаять своє майно, щоби його не передавати комунам («Ком». ч. 26 з 27. I).

— Уже й виходять з колектива. На хуторі Петровському Барварівського району на Миколаївщині 16 господарств подало заяви про вихід з колгоспу. («Ком». ч. 33 з 3. II).

— Українізація. — Згідно з повідомленням Донського окружного виявляється, що в Донській окрузі є 65,4 відс. українців, а де-які райони, як Советинський майже цілком складається з української людности. Не дивлячися на те, що основна маса людности цієї округи є українська, діловодство в більшості рад провадиться російською мовою. Окружна комісія українізації при Донському виконкомі і досі не працює. («Ком». ч. 24 з 25. I).

— В Президії ВЦВК обмірковувалася справа про забезпечення українців, що живуть на Московщині, літературою на українській мові. Українців в РСФСР нараховується по-над 7 мільйонів. Промовці відзначали потребу в просуванню української літератури й газет для українського населення у РСФСР, але тих, що видаються на Україні. Советська газета не подає, чи взято в цій справі яке-небудь рішення («Пр. Пр.» ч. 27 з 2. II).

— Р о с т р і л и. Артем'ївський окрсуд засудив до розстрілу з конфіскацією майна селянина Суздальцева за контр-революцій-

ну агітацію («Ком». ч. 27 з 28. I).

— Миколаївський окрсуд засудив до розстрілу селянина, з ініціативи якого було забито незаможника («Ком». ч. 26 з 27.

— Херсонський окрсуд засудив до розстрілу братів Яцьковських, Козюру та Сокиру, 3-х чоловік до позбавлення волі на 10 років та одного на 5 років — за те, що колись допомагали денікінцям («Ком». ч. 25 з 26.).

— В Луганському засуджено до розстрілу 12 селян за вбивство голови комнезаму в с. Петровеньках Кадієвського району — Бєлаєвського («Ком». ч. 33 з 3. II).

— Селянський терор. — В с. Ново-Павлівці, Баштанського району на Миколаївщині підпалено хату комсомольця, та школу, де жила вчителька-комсомолка («Ком». ч. 28 з 29. I).

— У с. Троянці на Першотравенщині підпалено хату організатора колективу, а в с. Капітанівці підпалено все майно організатора й голови дзернової кооперації. В с. Олександрівці вночі стріляли в секретаря комсомольського осередку («Ком». ч. 29. з 30.).

— В с. Ново-Юр'ївка на Миколаївщині вчинено замах на комсомольця активіста. В с. Ново-Антонівка поранено голову колгоспу («Ком». ч. 26 з 27. I).

— На Кременчуччині селяне підпалюють колективістів та нападають на тих, що працюють на колективізацію. Близько Червоної Кам'янки група селян напала на уповноважених у справі колективізації й побила їх.

— В с. Конstantинівці на Миколаївщині стріляли в учасників зльоту активістів - колгоспників. Голову колгоспу «Жовтень» тяжко поранено та ще двох активістів — легко («Ком». ч. 24 з 25. I)

— В с. Чижиці Заславського району на Шепетівці задушено комсомольця арканом, якого йому було никинуте на шию, як він вертався з засідання сільської ради. Після цього в селі було конфісковано майно у всіх заможніх селян й залучено до колгоспу («Ком». ч. 33 з 3. II).

— В с. Трилісах на Київщині пострілом через вікно забито сільського активіста Нитара Георгія.

— В с. Ново-Павлівці на Миколаївщині 31 січня було вчинено напад на комсомолку, до якої тільки разів було вистрілено. У відповідь на це «куркулі» з села Ново-Павлівки вислані за межі України («Ком. ч. 33 з 3. II).

— По совітських заводах. На Роганській паперні приміщення робітників не ремонтовано уже два роки. Сам завод, як і житла, перебувають в антисанітарному стані, ідальні немає. Спеціальної кімнати для жінок немає й робітниця годують своїх немовлят коло станків. В роздягальні брудно, дезинфекції жадної не робиться.

— Для заводу «Червоний прогрес» в В. Токмаці будують нові цехи та сушарню. Як тільки стягли кровви — стіни захиталися й розійшлися. Щоб стіни не впали — ставлять підпори і стягають їх залізними штабами. Виявлено зловживання у будівництві.

— В Одеських січневих майстернях збільшилися останнього часу крадіжки прогоничів, олива, навіть важких деталей вагою до 32 кілограмів. («Ком. ч. 27 з 28. I).

3 життя укр. еміграції

У Франції.

— В Президії Головної Еміграційної Ради. 13 лютого Президія Головної Еміграційної Ради на своєму черговому засіданні прийняла остаточні рішення в справі збирання національного податку, заслухала повідомлення про становище в Чехах в зв'язку з заведенням там нового юридичного статуту для біженців, заслухала повідомлення про справу визнання Лігою Націй української національності, крім того

вирішила ряд менш важливих справ організаційного характеру.

— В Генеральній Раді Союзу Укр. Емігр. Організацій у Франції. Генеральна Рада, на своєму засіданні 10 лютого 1) затвердила протоколи конференції представників Союзу, що відбулася 9. XI. в Парижі, 2) заслухала пропозицію персоналу Подєбрадської Академії в справі нових заходів в Лізі Націй в справі визнання української національності, 3) прийняла з подякою до відома пропозицію проф. О. Лотоцького про надіслання нам для відчитання у Франції складених ним на рижн. темі рефератів, 4) прийняла до відома повідомлення громад про надіслання ними адрес-подяк сен. Копеляндові, 5) затвердила текст об'їзника до Громадянства з закликом не звертати уваги на агітацію так званих українських націоналістів, 6) ухвалила текст відповіді на анкету Високого Комісара Ліги Націй відносно становища дітей шкільного віку, 7) заслухала звіт скарбниці і постановила об'їзном закликати членів Союзу до пильного виконання фінансових обов'язків, 8) прийняла до відома звіт секретаря про впорядкування архіву Ради за 1929 рік і готовість усіх справ Ген. Ради до перегляду Генеральною Ревізійною комісією, 9) обміркувала справу виписання лектора з Польщі, доручену 6-им з'їздом і постановила ще раз прохати УЦК в Варшаві допомогти справі його переїзду до Франції, 10) сконстатувала, що руйнуюча агітація так званих українських націоналістів викликала належну реакцію навіть серед тих елементів української еміграції у Франції, які досі були пасивними що - до підтримання праці Союзу, 11) постановила звернутися до аналогічних собі організацій у Франції з пропозицією спільно урегулювати справу допомоги українським емігрантам в екстремних випадках неспбідности виявлення такої допомоги, 12) вирішила виробити проект звернення до французьких громадських організацій з зак-

ликом допомогти українській еміграції добитися ревізії процесу вбивства Головного Отамана С. Петлюри. Це рішення Ген. Рада прийняла з огляду на те, що останні полії у Франції підтвердили цілому французькому спів'єству, що слідство про участь большевиків у вбивстві Головного Отамана не досить уважно поставилося до тих даних, які з дошиту свідків були здобуті.

Крім вирішених вище питань Ген. Рада постановила з огляду на події на Україні і закордоном посилити національну пропаганду серед чужинців, викликаючи де можливо резолюції й законодачі акти, направлені на закріплення міжнародних позицій української справи.

— **З життя Союзу Укр. Емігр. Організації у Франції.** Генеральна Рада Союзу вдалася до своїх членів з таким об'язником: «Генеральна Рада С'єзу Українських Емігрантських Організацій у Франції, довідавшись про те, що в деяких місцевостях Франції так звані «українські націоналісти» агітують за те, щоб українське громадянство не підписувало і не посилало адресподяк сенаторові Копеляндові, пропонує в ім'я свого членам, у відповідь на цю злочинну агітацію, прискорити збирання і надсилання підписів».

— **Виклад проф. О. Шульгина.** В суботу 15 лютого відбувся слідуючий черговий виклад, улаштований Бібліотекою ім. С. Петлюри в Парижі. На цей раз виклад прочитав проф. О. Шульгин на тему: «До історії розвитку модерної нації». Тема зацікавила широкий український загал і збрала нову аудиторію слухачів. Дуже інтересний і змістовний виклад заохпив численних присутніх, які його вислухали з великим задоволенням.

— **Розшукують.** Бувшого козака 3-го кінного полку Віталія Бисерієвського, родом з Поділля шукає брат

Іван. Працював в 1921 році в Августовському повіті в Польщі, потім вихав до Франції, був в чужоземних легіонах. Була чутка, що яко ранений він повернувся до Франції, де й живе. Повід'ялення слати на адресу «Тризуба».

В Польщі.

— Вечір українського танцю в Українській Станиці. Дня 1 лютого в театрі Української Станиці при м. Каліші відбувся вечір українського національного танцю. Програма складалася з трьох відділів, в яких чудового виконано такі народні танці: 1) «Ой, на горі січ'їде» — 6 осіб, 2) «Козачок» частина перша — в 3 пари, 3) «У сусіда хата біла». — 6 осіб, 4) «Петрусь», 2 особи, 5) «Гопак» народний — в 4 пари, 6) «Селянин» — соло п. Даценко, 7) «Запорожський гопак» — 2 козаки, 8) «Сон Катерини» — 6 осіб, 9) «Запорожський герць» — козаки, 10) «Чумак» соло — Левкові Кохан, 11) «Гопак колом» вся трупа і 12) «Гей нуте, хлопці», народня сцена зі співами й танцями — вся трупа.

Як для початку, то можна сказати, що досить добре справилися всі наші аматори зі своїми номерами, тим більше, що деякі з них може ще ніколи не тільки не виступали прилюдно на сцені, а й взагалі не танцювали.

Завдячувати, як цьому, так і взагалі тій милій розвазі, яку нам піднесено урядженням вечеру танка, — належить землякові нашому Левкові Кохану, бувшому учневі таборової школи українського національного танку славнозвісного тепер нашого артиста-балетмейстера Василя Авраменка.

— **«Запорожець за Дунаєм»** на сцені в Каліші. Новообрана Управа Українського Товариства Допомоги Емігрантам з України, відділ у Каліші, в цілях побільшення фонду на купівлю землі в гірській місцевості Галичини під санаторій для хворих на сухоти українських політичних емігрантів, має повторити виставу української опери С.

Артемовського «Запорозець за Дунаєм», що її відіграно було з великим успіхом в часі Різдвяних Свят в Українській Станиці під керівництвом підполковника Миколи Харитоненка.

Зверхній провід її репрезентацію на виставі ласкаво згодився обняти головний уповноважений Українського Центрального Комітету в Польщі на воєвідство Лодське генерал-хорунжий Олександр Загородський.

Побажаємо повного успіху Т-ву в його шляхетному починанню.
С.

— Загальні збори Товариства Допомоги 29 минулого місяця найстарша на еміграції взагалі, в Каліші зокрема, українська організація під назвою «Українське Т-во допомоги емігрантам з України та їхнім родинам» відбуло свої чергові річні загальні збори.

Відчинив збори голова уступаючої управи Товариства підполковник Микола Харитоненко на пропозицію якого збори обрали президію в складі: полк. Михайла Садовського — голова, генерала Олександра Загородського — заступник голови й учителя дитячої ім. Симона Петлюри школи в Українській Станиці Степана Кость-Костенка — секретар.

Після затвердження запропонованого Управою порядку денного й зачитання протоколу з минулорічних загальних зборів товариства слово по черзі дано голові управи, скарбникові й редакторів видавництва «Чорномор», (власність Товариства), якими відчитано справоздання з цілорічної діяльності Товариства.

З тих справоздань довідалися ми про різноманітну й широкую діяльність товариства, що направлена з одного боку на здобуття матеріальних засобів і з другого — на допомогу й культурну акцію серед калішської емігрантської колонії.

Здобуваючи засоби, товариство провадить майстерню ручних жіночих виробів, видавництво «Чорномор». Йдучи з допомогою українській еміграції в Каліші т-во:

1) утримує Тім Українського Емігранта, в якому мають за дешеvu ціну притулок 10 емігрантських родин, канцелярія й друкарня товариства; 2) уділювало найбільшим емігрантам допомоги в грошах, одязі, білизні, взутті й ліках; 3) видавало дітям емігрантів, як рівно й тяжко хворим сухотникам молоко; 4) йшло з допомогою емігрантові позичками й працею в майстерні ручних виробів; 5) допомогло пожертвою в 200 злотих придбати для станиці козацької церкви Свято-Покровської нові священничі ризи; 6) поставило 32 надгробки над українськими емігрантами, що, не дочекавшись щасливої долі повернення на Батьківщину, кости свої зложили на чужині і сплять сном вічним на православному цвинтарі у місті Каліші; 7) видало 100 злотих т-ву Воєнно-історичному на друк збірника матеріалів до історії війська українського під назвою «За державність»; 8) брало участь у всіх національних святах й обходинах; 9) впровадило бібліотеку, в якій мається со. ні книжок та завжди свіжі газети й журнали.

Зі звітів тих крім цього почули ми, що колишній голова Т-ва Микола Шаповал робив заходи для відібрання у т-ва друкарні видавництва «Чорномор», що була придбана т-вом в часі його головування. У Калішському польському суді відбулося аж три судових справи. Та суд оборонив т-во від зазіхань неприсяжних претендентів — власників чужого гримдського майна.

З постанов зборів варто відмітити дуже важливу й дуже похвальну ухвалу, якою вміщено в обов'язок новообраній Управі купити на власність т-ва кавалок землі в гірській кліматичній місцевості Галичини під санаторій для хворих на сухоти українських емігрантів, колишніх воїнів. По заслуханні звітів і акта ревізійної комісії й прийнявши до відома ті звіти та затвердивши пороблені видатки, збори висловили уступившій управі подяку за її так корисну на полі культурно-гуманітарному працю й на знак

пошани і признання майже всіх членів її обібрали на відповідальні становища на рік біжучий.

Таким чином новий склад управи т-ва виглядає так: підполковник Микола Харитоненко — голова, полк. Михайло Садовський і ген. Олександр Загородський — заступники голови, адм. підпол. Петро Опаренко — секретарь, адм. сотник Василь Кравчук скарбник і генштабу полк. Михайло Приходько, підполковник Михайло Середа та адміністрат. сотн. Яків Дробина — члени управи.

На закінчення збори ухвалили привітати носія української національно-державної ідеї пана Головного Отамана Андрія Ливицького та винесли гострого, рішучого протеста проти релігійних переслідувань та національного терору на Україні.

Симпатик Т-ва.

— З життя української колонії у Холмі. Відбулися тут загальні збори колонії. 19 січня було влаштовано ялинку для дітей, яка пройшла надзвичайно гарно. Діти одержали багато дарунків, а на користь Союзу Жінок було розіграно картину. Союз Жінок виявляє теж певну активність в життю колонії.

— З життя української колонії в Біловіжжі. 19 січня в світлиці тартака Грудек відбулася тут ялинка для дітей. Вечірку було розпочато рефератом п. Міроненка, в якому торкнувся він традицій, які в різних державах лучаться з святкуванням Різдва Христового та обставин, в яких проводять це свято наші брати на окупованій ворогами Україні. Після реферату відбулася низка дитячих декламацій і роздача дарунків. Присутні на цьому дитячому святі сфотографувалися. Під час спільної вечері, яка після цього відбулася, було виголошено багато бадьорих промов. Після вечері відбулися танці.

В Чехії

— В Українському Історично-Філологіч-

нім Товаристві в Празі у вівторок, дня 11 лютого о 3 г. 30 м. відбулися доклади дійсних членів: 1. Феденца, П. В., — «30 р. р. Р. У. П». 2) Сімовича, В. І. «Видавництво РУІ в Чернівцях».

— В Українському Історично-Філологічному Товаристві в Празі у вівторок, дня 1 лютого о 3 г. 30 м. відбулися доклади, дійсних членів: 1. Січинського В. Ю. — «Гравер Леон Тарасевич (1688-1702)». 2) Антоновича, Д. В. — «До питання про українську фігуральну скульптуру князівської доби».

В Туреччині.

— Акція сен. Копелянда. 28 грудня минулого року Українською Громадою, що об'єднує всіх українців в Туреччині, була надіслана адреса п. сен. Копеляндові, як подяка перебуваючих в Туреччині українців за порушене питання про визнання України.

— Візита у Болгарського Екзарха — Владика Бориса. 23 січня с.р. прибули з візитою по дорученню п. проф. О. Лотоцького — п. п. Мурський Володимир та сотник Забелло Микола. Прийняв українську делегацію секретарь Екзарха п. Ніколов та запросив до почекальні, додавши, що Владика за кілька хвилин поверне із шпиталю. В почекальні були російські представники в якійсь теж справі.

Повернувшись, Екзарх дізнався про українську делегацію і одмовився перед росіянами та відклав їхню справу на якийсь інший день. Він підійшов до українців, які після привітання Владичі, передали йому пакет від п. проф. Лотоцького. Почувши ім'я п. Лотоцького, Екзарх враз перемінився і лице його засвітилося радістю (як виявилось, Владика в минулому колись був разом в

Київській Академії з п. Лотоцьким).

Потекла бесіда. Пішли спомини. Перейшли на долю української церкви, так водної до колишньої долі церкви болгарської і т. д. Владика зацікавився взагалі українським питанням та долею українців в Туреччині, в Болгарії та взагалі на Балканах, обіцяючи зробити де-які впливи на користь перебуваючих наших земляків в Болгарії. Делегація обіцяла інформувати як найширше Владаку про хід українських справ та періодично передавати йому відповідну літературу. Бесіда затягнулася на цілих чотири години після якої Владика запросив гостей до столу. Відходячи, українська делегація запросила Владика не одмовити при першій можливості прийти до них.

— 27 січня високопреосвященний Екзарх Болгарський віддав візиту українцям, прибувши разом із своїм секретарем п. Ніколовим до Свн-Стефано до панства Мурських, куди приїхали також і п. Забелло з дружиною. Бесіда за українським обідом сприяла дальшому ознайомленню Екзарха з Україною, з її минулим, сучасним та бажаним майбутнім. Одночасно передано було наготовленого інформаційного матеріалу. Владика Борис дуже зацікавився історією України а її мистецтвом, а особливо орнаментом і вишивками. Секретарь його, як виявилось, дописує до болгарських часописів та журналів.

У вечері високий гість відбув до Царьгороду. Від'їзжаючи Екзарх благословив українців та просив його не забувати.

— Протест Української Громади в Туреччині проти терору на Великій Україні було винесено на частковому засіданню. Протест надіслано до Головної Еміграційної Ради.

В Німеччині

— В Українському Науковому Інституті в Берліні 19 лютого відбувся доклад д-ра Бориса Крупицького на тему «Гетьман Мазепа у світлі тогочасної німецької журналістики».

В Югославії

— Смедереве. 16-го грудня 1929 року Смедеревська Українська Група, після довгої підготовки, виставила вперше у Югославії українську драму Суходольського «Хмара». Завдяки старанням режисера п. Коробко, голови Групи п. Чорного та п.п. Соколова та Жижиленка вистава пройшла з великим успіхом. Це вже не перша вистава цієї Групи на терені Югославії. Ця українська Група у Смедереві своєю культурною працею дала доказ того, що і при тих не дуже сприяючих умовах, можна робити велике діло-сіяння доброго українського дзерка серед своїх земляків на еміграції та ширших кол чужинців — сербів. На прохання публіки «Хмару» буде виставлено ще раз.

В Болгарії

— Софія. Українська Громада в Болгарії улаштувала на Водохреща ялинку для своїх членів, їх дітей та гостей чужинців. Далеко від рідного краю зійшлися українські емігранти та мило і родинно зустріли велике свято. Один з болгарських часописів, відмічаючи це українське свято, вмістив дуже прихильну замітку.

Бібліографія

«Реп'ях», журнал сатири й гумору. Ч. I. Січень 1930. Прага.

Українці — відомі гумористи. Але український еміграційний гумор цю стару репутацію здатний цілком знищити. Українські старі літературні гумористи стріли

Лист до Редакції.

До Хвальної Редакції тижневика
«Тризуб».

В.Ш.П. Редакторе,

Оцим прохаємо не відмовити
видрукувати у Вашому поважно-
му тижневику таке:

«Секретаріат Президії Головної
Еміграційної Ради доводить до
відома членів Головної Ради, що
резолюцію по докладу п. проф.
К. Мацієвича на Конференції Ук-
раїнської Еміграції (25-26-VI.
1929 р., що була помилково в ско-
роченому вигляді видрукувана
як в статті «Перша Конференція
Української Еміграції» («Тризуб»
ч. 29-30. 14.VII. 1929 р.), так і в
брошурі «Перша Конференція Ук-
раїнської Еміграції та Головна
Еміграційна Рада» належить
повністю, згідно протоколом кон-
ференції, читати так:

«Конференція наказує Україн-
ській Головній Еміграційній Раді
в майбутній діяльності провадити
загально-національну роботу на
грунті чисто громадському, реаль-
но підтримуючи разом з тим працю
Державного Центру У.Н.Р. і тих
українських громадсько-політич-
них чинників, які стоять на грунті
Української Державної Незалеж-
ності, в їх виступах загально-
національного значіння».

Дякуючи Вам задалегідь за
уміщення повищого, прохаємо,
Пане Редакторе, прийняти вира-
зи нашої поваги.

Голова — О. Ш у л ь г и н.

Секретарь — І. Косенко.

Париж. 14 Лютого 1930 р.

Свого гумору не пускали ні в осо-
би, ні в родинне життя тих осіб,
не сміялися у вічі, не глузували,
але осм'ювали явища, чини, пиль-
нували бути об'єктивними: син-
тетичними. Характерним у них
було те, що за їхніми писаннями
видно було до чогось повагу, якісь
принципи. Видно було, що певної
межі внутрішнє вони не могли
переступити.

Нічого цього немає у більшості
сучасних наших гумористів, що
ганяючися за гострим, роздрато-
ваним словом, отруюють і зміст і
форму. Прикладом крайнього
«всеплюйського» гуморизму яв-
ляється «Реп'ях», журнал сатири і
гумору.

Апотеозом цього «гумористич-
ного» стилю «Реп'яха» являються,
очевидно, такі рядки:

«Після визнання совітів «на біс»
Макдональд дістане від Леніна
сіфіліс»...

Сміх є запорукою здоров'я, —
пише редакція «Реп'яха». Це свя-
та правда, але випадок «Реп'яха»
з іншого поля: він — клиничний.

Від такого сміху, як у «Реп'яха»,
недалеко і до Пастеровського ін-
ституту. Боронь нас, Боже, від
такого гумору! Проживемо якимсь
вже краще з одним сумом.

Мізантроп.

Зміст

— Париж, неділя, 23 лютого 1930 року — ст. 1 — *** — ст. 2. І в.
Р у д и ч і в. Революційна Українська Партія — ст. 3. — С. П. На Со-
ловках — ст. 8 — С. Н а р і ж н и й. Полтавський Університет — ст. 10.
В. В а л є н т и н. Маленький Фельетон — ст. 15. — І. Л и п о в е ц ь к и й.
6-та Січова Стрільська дивізія живе. — ст. 15. — О б с е р в а т о р.
З міжнародного життя — ст. 18. — Червоний терор на Україні — ст. 20.
З широкого світу — ст. 21. — Х р о н і к а: З Великої України — ст. 22.
З життя україн. еміграції: У Франції — ст. 25. — У Польщі — ст. 26.
В Чехії — ст. 28. — В Туреччині — ст. 28. — В Німеччині — ст. 29. — В
Югославії — ст. 29. — В Болгарії — ст. 29. — Бібліографія — ст. 29.

Заклик

До українських пан-отців і ієромонахів.

З приводу від'їзду до Сполучених Штатів настоятеля рухомих парафій у Франції пан-отця Павла Гречишкина, — Церковна Рада Української Автокефальної Православної Церкви у Парижі звертається до пан-отців і ієромонахів прийти на допомогу й обняти наші рухомі парафії у Франції і цим підтримати Українську Автокефальну Православну Церкву за кордоном, а таким чином не позбавити українську еміграцію єдиної спільної утіхи.

Листи слати секретареві Ради Петрові Василіву, який відповідати-ме на всі питання бажаному до нас прийхати.

Адреса: Mr. P. Vassiliev. 128 Av. Victor Hugo. Billancourt s.-Seine France.

Книгарня «Тризуб»

одержала новий транспорт книжок, листівок, п'ес і т. и., в тім числі Календарі «Просвіти» на 1930 рік і «Червоної Каліни», а також книжку проф. І. Огієнка — «Українська культура».

НОВА КНИЖКА

Prof. D. Doroschenko. Schewtschenko der grosse ukrainische national Dichter.

Голоси критики:

«Vossische Zeitung», 1929, 25 авг. пише:

«... В стислій формі брошура подає найважливіші відомості, потрібні для розуміння великого українського поета»...

«Prager Presse», 1929, № 214 пише:

«Шевченко, український національний поет, є предметом інформативної німецької брошури проф. Д. Дорошенка. Три вірці творчости Шевченка, подані в тексті, здебільшого в добрих перекладах, оживляють виклад; збільшують інтерес до співця щастя і неволі українського народу».

«Der Jungdeutsche», 1929, № 253, пише:

«... Автор показує ґрунт, на якому виріс український поет та чому він для українців є прапором їхньої національності і символом їхньої духовної незалежности».

«Osteuropaeische Korrespondenz», 1929, p. 15-16. пише

«... Коротка, але вдала характеристика найбільшого українського національного поета, з добримі візрцями перекладах його творів».

«Jahrbuecher fuer Kultur und Geschichte der Slaven». 1929, Band V, Heft III пише:

... Автор дуже пластично малює зворушуюче життя Шевченка і дає добрий огляд його творчости... Кінчається книжечка оцінкою величезного культурного і національного значіння поета і спробою незалежної, відмінної від звичайних популярних поглядів характеристики соціального, морального й релігійного боку світогляду Шевченка».

Ціна 25 ам. цент. Продаж по всіх книгарнях. Де нема, звертатись на адресу: **Eugène Wyrowyj, Praha XII Korunní 57. Tchécoslovaquie.**

Український драматичний гурток ім. М. Садовського

Дня 1 березня 1930 року у салі «Conservatoire Renée Maubel»
4, rue de l-Orient, Paris 18, métro Blanche.

на великій добрій сцені при участі 30 душ дає свою першу виставу —

„Невольник“

у 5 діях.

Участь беруть пані Біленька, Снарська, Васильєва, Золотовська, Вишнякова, Саліщева, Ткач, Полтавка, Зарицька, Зозулько й Суходол та п.п. Кукатів. Топольський, Вереха, Світличний, Куриленко, Недай-Каша, Буткевич, Ахмак, Редько, Мещанинець, Лановенко, Кошло, Бориченко, Красуля, Василів, Йосипишин, Якимчук, Литвиненко, Зіма й Сірченко.

Адміністратор — Лазаркевич

Режисер — Литко

Ціни білетів від 20 до 15 фр. Саля, як і гардероб, добре опалені.
Початок рівно о 8-30 вечора. Каса в день вистави
відкрита від 7-45 вечора.

АДМІНІСТРАЦІЯ.

Чи Ви підписалися на «Т р и з у б»

на 1930 рік.

Редагує — Комітет.

Адміністратор : Іл. Косенко.

Le Gérant : M-me Perdrizet.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Imp. de Navarre, 5, rue des Gobelins. Paris XIII.